

BIBΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΜΙΣΙΟΥ¹

«Ο Συλλέκτης: Έξι διηγήματα για έναν κακό λύκο. Μια ανάγνωση των περικειμενικών στοιχείων».

Συγγραφέας: Αντώνης Νικολόπουλος (Soloúr)

Εκδόσεις: Ίκαρος, 2018

Με αφορμή την επερχόμενη νέα έκδοση του *Συλλέκτη* από τις εκδόσεις Ίκαρος, αξίζει να επιστρέψουμε σε ένα από τα πιο συγκινητικά έργα του Soloúr, το οποίο πραγματεύεται την απώλεια, το τραύμα, την ανθρώπινη αντοχή και την αναζήτηση της αλήθειας. Και εάν στο *Αϊβαλί* ο Soloúr αποτυπώνει τις πληγές που αφήνει η Ιστορία, εστιάζοντας στον ξεριζωμό και την προσφυγιά, στον *Συλλέκτη* μεταφέρει την απώλεια σε ατομικό επίπεδο, καταγράφοντας τον πόνο ενός πατέρα, του Διονύση, που αποξενώνεται από την κόρη του, την Φωτεινή, μετά το διαζύγιό του με τη μητέρα της.

Το έργο ξεδιπλώνεται σπονδυλωτά μέσα από έξι ιστορίες που συνδέονται μεταξύ τους, καθεμία από τις οποίες φωτίζει τα γεγονότα από διαφορετικό πρίσμα. Η πρώτη ιστορία, *Πεταλούδες*, ξεκινά με μια παρέα που συζητά για συλλογές αντικειμένων. Ένας από τους παρευρισκόμενους αφηγείται την ιστορία του γείτονά του, ενός χωρισμένου πατέρα, ο οποίος κάθε πρωί προσπαθεί μάταια να μιλήσει στην κόρη του, πριν εκείνη μπει βιαστικά στο ταξί για το σχολείο. Μη μπορώντας να κρατήσει τίποτε άλλο από αυτές τις φευγαλέες συναντήσεις, ο πατέρας σημειώνει τους αριθμούς των πινακίδων των ταξί, που αντιστοιχούν στα ίχνη της παρουσίας της κόρης του, αλλά και στις χαμένες ευκαιρίες να είναι μαζί της. Ο Soloúr χρησιμοποιεί μια καθημερινή, επαναλαμβανόμενη σκηνή για να αποδώσει την εγγύτητα χωρίς επαφή, την αδυναμία παρέμβασης και την επιμονή της αγάπης. Στον *Σουρσουρή*, ένας μετανάστης που εργάζεται σε κατάστημα κατοικίδιων ζώων μπαίνει κρυφά στο άδειο σπίτι της διαλυμένης οικογένειας, για να φροντίσει το καναρίνι που έχει απομείνει εκεί μόνο του. Η εικόνα του καναρινιού συμπυκνώνει όσα μένουν πίσω, όταν οι σχέσεις διαρρηγνύονται. Στη *Μαύρη Τρύπα*, η γιαγιά εξηγεί στην εγγονή της, την Φωτεινή, ότι οι απώλειες δημιουργούν «μαύρες τρύπες» στην ψυχή, συγκρίνοντάς τες με το κενό που αφήνει ένα τούβλο όταν λείπει από την τοιχοποιία. Στους *Αχώριστους*, ο παππούς της Φωτεινής διηγείται την ιστορία δύο φίλων που μάλωσαν για μια ασήμαντη αφορμή. Όταν όμως ο ένας πεθαίνει, ο άλλος μετανιώνει για όσα δεν πρόλαβε να του πει. Το επεισόδιο αυτό αφήνει να διαφανεί τι θα μπορούσε να σημαίνει και για την Φωτεινή μια οριστική ρήξη με τον πατέρα της. Στην *Κόρη της Κοκκινοσκουφίτσας*, το γνωστό παραμύθι επανεγγράφεται, ανατρέποντας τη στερεοτυπική εικόνα του «κακού λύκου», μια πολιτισμική κατασκευή μακριά από την

¹ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο ΤΕΠΑΕΣ του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Διευθύντρια του ΠΜΣ "Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό".

πραγματική φύση του ζώου. Κάτι ανάλογο φαίνεται να συμβαίνει και με τον Διονύση, αφού η κόρη του μοιάζει να τον βλέπει μέσα από μια ήδη διαμορφωμένη από άλλους αρνητική εικόνα και όχι μέσα από τη δική της άμεση εμπειρία. Τέλος, στον *Κακό Λύκο*, η αφήγηση επιστρέφει στον Διονύση, αποκαλύπτοντας το προσωπικό του δράμα και ενοποιώντας τις επιμέρους ιστορίες.

Ένα καλό βιβλίο είναι εκείνο στο οποίο επιστρέφουμε ξανά και ξανά, γιατί κάθε νέα ανάγνωση αποκαλύπτει αθέατες ως τότε πτυχές και λεπτομέρειες. Έτσι συμβαίνει και στον *Συλλέκτη*, όπου όχι μόνο η ίδια η ιστορία, αλλά και όλα όσα τη συνοδεύουν, το εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο, η αφιέρωση, τα επιγράμματα και οι τιτλοσελίδες των κεφαλαίων, συμβάλλουν σημαντικά στη νοηματοδότησή της.

Η γνωριμία με το έργο αρχίζει ήδη πριν από την κύρια αφήγηση. Πρώτος σταθμός σε αυτή την πορεία είναι ο τίτλος. Η λέξη «συλλέκτης» παραπέμπει, καταρχάς, σε κάποιον που συγκεντρώνει αντικείμενα. Εδώ, ωστόσο, ο πρωταγωνιστής φαίνεται να συλλέγει ό,τι απέμεινε από τη σχέση με την κόρη του: λίγες στιγμές και ελάχιστα ίχνη παρουσίας. Έτσι, ο τίτλος συμπυκνώνει την αγωνιώδη προσπάθεια του πατέρα να περισώσει έναν δεσμό που σταδιακά διαρρηγνύεται από δυνάμεις πέρα από τη θέληση και τον έλεγχό του. Παράλληλα, ο τίτλος παραπέμπει και στη μορφή του έργου, το οποίο αποτελείται από επιμέρους ιστορίες, μια συλλογή επεισοδίων που φωτίζουν τη γονική αποξένωση από διαφορετικές πλευρές και, όλα μαζί, συνθέτουν μια σπονδυλωτή αφήγηση. Τέλος, η έννοια της συλλογής επεκτείνεται και στην ίδια την αναγνωστική διαδικασία. Ο αναγνώστης δεν παραμένει παθητικός δέκτης μιας έτοιμης και μονοδιάστατης αλήθειας. Αντίθετα, επειδή το έργο δεν παρέχει ηθικές κατευθύνσεις ούτε ορίζει τι είναι σωστό και τι λάθος, ο αναγνώστης καλείται να συνθέσει τη δική του ερμηνεία, συλλέγοντας στοιχεία και ενδείξεις από τις διαφορετικές οπτικές του έργου.

Οι εικόνες του εξωφύλλου και του οπισθοφύλλου είναι εξίσου αποκαλυπτικές και αναπτύσσουν μεταξύ τους έναν σιωπηλό διάλογο. Στο εξώφυλλο, ο πατέρας απεικονίζεται με ένα καπέλο σε σχήμα κεφαλιού λύκου. Όμως, δεν πρόκειται για την πραγματική του ταυτότητα, αλλά το προσωπείο του κακού που του φορούν άλλοι. Η επιλογή αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αν σκεφτεί κανείς ότι ο λύκος παρουσιάζεται συχνά στα παραμύθια ως απειλητική μορφή, παρότι στην πραγματικότητα είναι ένα κοινωνικό ζώο, αφοσιωμένο στην αγέλη του. Το οπισθόφυλλο έρχεται να επιβεβαιώσει αυτή την ανάγνωση: εκεί ο λύκος μοιάζει πια με ένα μεγάλο, καλόβολο σκυλί, που κουβαλά παιχνιδιάρικα ένα μικρό κορίτσι στην πλάτη του, παραπέμποντας σε μια οικεία, προστατευτική και τρυφερή παρουσία, σε έναν πατέρα που επιθυμεί να είναι παρών στη ζωή του παιδιού του. Το οπισθόφυλλο φωτίζει το εξώφυλλο και, μαζί, οι δύο εικόνες δείχνουν την απόσταση ανάμεσα σε αυτό που είναι πραγματικά ο πατέρας και στην εικόνα που μεταδίδεται για εκείνον στο παιδί του από τους άλλους.

Η αφιέρωση «Στην κόρη της Κοκκινোসκουφίτσας» προσθέτει μια ακόμη διάσταση στο έργο, καθώς συνιστά έναν πικρό σχολιασμό για τα παιδιά που παγιδεύονται στις υποκειμενικές αφηγήσεις των ενηλίκων. Εάν η Κοκκινোসκουφίτσα μπορεί να ιδωθεί εδώ ως μορφή που παραπέμπει στη μητέρα, τότε η «κόρη της» αντιπροσωπεύει την επόμενη γενιά, το παιδί που μεγαλώνει μέσα σε ένα συγκρουσιακό οικογενειακό περιβάλλον και μαθαίνει να φοβάται τον λύκο, να τον βλέπει ως απειλή, προτού ακόμη

προλάβει να σχηματίσει τη δική του εικόνα. Και εδώ διαφαίνεται μια από τις πιο τραγικές συνέπειες του διαζυγίου: η μεταβίβαση στο παιδί του φόβου, της καχυποψίας και της παραμορφωμένης εικόνας για τον έναν γονέα.

Η ιδέα της παραμορφωμένης εικόνας επανέρχεται και σε ένα ακόμη οπτικό μοτίβο του βιβλίου: στις σκιές που σχηματίζονται από χέρια στο εξώφυλλο, στη ράχη και στην αρχή κάθε κεφαλαίου. Δύο χέρια, όταν ενωθούν με τον κατάλληλο τρόπο και προβληθούν στον τοίχο, μπορούν να γεννήσουν τη σκιά ενός τρομακτικού λύκου, όπως ακριβώς και η εικόνα ενός γονέα μπορεί να φαίνεται διαφορετική στα μάτια του παιδιού. Μέσα σε μια οικογενειακή σύγκρουση, η πραγματικότητα μπορεί να αλλοιωθεί και να χειραγωγηθεί.

Στα παραπάνω περικειμενικά στοιχεία προστίθεται και η επιγραφή του κόμικς, τυπωμένη μετά την εσωτερική σελίδα του τίτλου και δανεισμένη από τη *Δίκη* του Φραντς Κάφκα: «Και τώρα σας συμβουλεύω να πάτε στο δωμάτιό σας, να καθίσετε ήσυχα και να περιμένετε τι θα αποφασίσουν για εσάς». Στη *Δίκη*, ο πρωταγωνιστής Γιόζεφ Κ. βρίσκεται κατηγορούμενος χωρίς να γνωρίζει το παράπτωμά του και εγκλωβίζεται σε έναν γραφειοκρατικό εφιάλτη, ανήμπορος να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Αντίστοιχα, ο Διονύσης βιώνει μια κατάσταση αδυναμίας και αποκλεισμού, καθώς χάνει την επαφή με την κόρη του εξαιτίας δικαστικών αποφάσεων και κοινωνικών προκαταλήψεων που στρέφονται εναντίον του, και καθορίζουν τόσο το δικό του μέλλον όσο και εκείνο του παιδιού.

Παρότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια σταδιακή μεταβολή στις δικαστικές αποφάσεις που αφορούν την επιμέλεια των παιδιών, οι περιπτώσεις στις οποίες αποδίδεται ισότιμος ρόλος και στους δύο γονείς εξακολουθούν συχνά να αποτελούν την εξαίρεση και όχι τον κανόνα. Το ζήτημα αυτό καθρεφτίζεται και στα περικειμενικά στοιχεία του *Συλλέκτη*, μέσα από τα οποία διαμορφώνεται ένα ερμηνευτικό τρίπτυχο γύρω από την πολυπρισματική φύση της αλήθειας². Στο εξώφυλλο-οπισθόφυλλο, η αλήθεια του πατέρα αντιπαραβάλλεται με την εικόνα που του επιβάλλεται. Στην αφιέρωση, το παιδί κληρονομεί ένα ήδη διαστρεβλωμένο αφήγημα, και στις σκιές των χεριών οπτικοποιείται το πώς κάτι αθώο μπορεί να μετατραπεί σε απειλή. Όλα τα παραπάνω προοικονομούν ένα από τα κεντρικά διακυβεύματα του κόμικς: πόσο αντικειμενικά αντιλαμβανόμαστε την αλήθεια και πόσο συχνά την παραμορφώνουμε;

² Η πολυπρισματική προσέγγιση της αλήθειας στο κόμικς *Ο Συλλέκτης* έχει ήδη επισημανθεί και από την Βασιλούδη σε βιβλιοκριτική της στο περιοδικό *Κείμενα* (2021).
<https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2021.797>